

С. В. Пілюк

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та правосуддя

ЩОДО РОЗГЛЯДУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ СКАРГ ГРОМАДЯН ОРГАНАМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ

Повноваження органів конституційної юстиції щодо захисту прав і свобод людини і громадянина є найбільш пріоритетним з їх завдань, незалежно від форми та моделі конституційного контролю, оскільки саме ця функція свого часу обумовила становлення інституту конституційного контролю у світі.

Одним з найбільш розповсюджених засобів захисту індивідом своїх конституційних прав від порушень актами чи діями органів та посадових осіб публічної влади є індивідуальна конституційна скарга, що виступає не тільки як гарантія захисту основних прав людини і громадянина від свавілля влади, але й як важливий засіб забезпечення й розвитку конституційної демократії, основу якої складають права людини. Конституційна скарга, захищаючи індивіда та його суб'єктивні основні права, сприяє реалізації одного з головних принципів правової держави — принципу обмеженості всіх гілок влади Конституцією і законами, що гарантують права людини. Крім того, конституційна скарга, будучи специфічним інструментом захисту конституційних прав особи, надає громадянину право в якості сторони вступати у правовий спір з державою та її органами, навіть із самим законодавцем, тим самим сприяючи інтеграції громадян у процес управління державою і суспільством.

В Україні інститут індивідуального доступу для оскарження конституційності норми закону чи іншого правового акта до недавнього часу мав обмежений вигляд: він міг здійснюватись у формі права на конституційне звернення з питань дачі висновків щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Однак з прийняттям Верховною Радою України 2 червня 2016 року Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який набрав чинності 30 вересня цього ж року, ст. 151¹ розділу XII Конституції України передбачає право особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить

Конституції України, звернутись зі скаргою до Конституційного Суду України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [1, ст.151¹]. Також слід відмітити, що існує раніше право конституційного звернення з метою офіційного тлумачення положень Конституції та законів України зараз не передбачається.

Слід визнати, що запровадження інституту індивідуальної конституційної скарги в Україні є виправданим з кількох підстав. У межах національної юрисдикції він слугує засобом ініціювання справ з дуже важливих конституційних питань; сприяє розвитку конституційної доктрини і захисту основних прав людини. Можливість особи звертатися до Конституційного Суду й оспорювати конституційність юридичних актів в Україні відповідає основним стандартам здійснення конституційного правосуддя багатьох країн.

Введення в національне законодавство України інституту конституційної скарги мало й досить багато противників. Як основні її недоліки вони відмічали переваженість Конституційного Суду, недотримання строків розгляду справ тощо.

Саме з метою вирішення вказаних недоліків інститут конституційної скарги майже у всіх країнах передбачає певну «систему фільтрації»: умови, при дотриманні яких виникає право подачі до органу конституційної юрисдикції індивідуальної конституційної скарги. До найбільш істотних умов такого роду слід віднести такі: 1) обмежене коло суб'єктів, які мають відповідне право; 2) порушення основних прав людини і громадянина як підстава для звернення; 3) необхідність вичерпання всіх інших можливостей оскарження, оскільки конституційна скарга є кінцевим засобом захисту конституційних прав і свобод особи; 4) наявність особистої зацікавленості в захисті прав; 5) обмеження строків подачі скарги, дотримання встановленої законом форми скарги; 6) застосування процедури попереднього розгляду скарг з метою фільтрування непідвідомчих органу конституційної юстиції та таких, що не відповідають вимогам закону, конституційних скарг; 7) конкретний характер скарги; 8) одиничний характер скарги; 9) обґрунтований характер [2, с. 182].

Конституційна скарга як інститут захисту прав та свобод людини в Україні повноцінно запрацює після внесення від-

повідних змін до Закону України «Про Конституційний Суд України», які поки ще не розроблені навіть на рівні законопроекту. Ці зміни мають передбачити процедуру складання конституційної скарги, порядку її внесення, використання процесуальних прав учасників процесу в ході її розгляду, порядку виконання прийнятого судом рішення та інші питання. Лише після цього можна більш детально аналізувати інститут конституційної скарги в нашій державі, однак вже зараз слід відмітити, що результативність даного інституту в значній мірі визначатиметься належною підготовленістю як юридичних кадрів, так і громадян в цілому до використання конституційної скарги як особливого способу судового правового захисту. З метою її забезпечення вбачається необхідними: а) розробка і впровадження у спеціалізованих вищих навчальних закладах навчальних курсів з питань конституційного судочинства; б) підготовка, видання та розповсюдження коментарів до відповідних законів України, науково-методичної літератури; в) активізація правороз'яснювальної роботи Конституційного Суду України, підготовка ним методичних рекомендацій для фізичних та юридичних осіб щодо можливості подання конституційної скарги.

Все вищевказане зумовлює потребу активізації наукових розробок у галузі індивідуальної конституційної скарги в Україні та в зарубіжних країнах, щоб перетворити цей інститут в дієвий механізм захисту основних прав і свобод людини.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 (з наст. змінами) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — ст. 141. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. — Назва з екрана.
2. Конституції зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / за заг. ред. В. О. Серьогіна. — Х. : ФІНН, 2009. — 664 с.